

Nr 213.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag dels till lag angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift, dels ock till lag angående anlitage av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift; given Stockholms slott den 20 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag dels till lag angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift, dels ock till lag angående anlitage av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Förslag
till
lag angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift.

1 §.

Till kyrkoherdar, komministrar samt s. k. ständiga adjunkter, vilkas bostad och huvudsakliga verksamhetsområde äro förlagda till sådana trakter inom Härnösands och Luleå stift, där vistelsen och verksamheten på grund av hårt klimat, utvecklade kommunikationer och allmän kulturell isolering måste antagas utöva en särskild påfrestning å den prästerlige tjänstnehavaren, må i enlighet med vad i denna lag stadgas samt Konungen efter framställning av vederbörande domkapitel bestämmer utgå ett särskilt tillägg till lönen (ödebygdstillägg).

2 §.

Ödebygdstillägg må fastställas till ett belopp av högst 1,200 kronor årligen att utgå under den period, för vilken lönereglering, fastställd enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, äger giltighet. Inträda, efter det dylikt tillägg blivit för viss befattning fastställt, sådana ändrade förhållanden, att befattningen kan anses hava helt eller delvis förlorat den karaktär, som i 1 § avses, skall, efter Konungens bestämmande, ödebygdstillägget vid tjänstnehavarens avgång upphöra att utgå eller, efter ty prövas skäligt, nedsättas.

3 §.

Ödebygdstillägg åt kyrkoherdar, komministrar och ständiga adjunkter skall, för varje pastorat, så vitt angår dess prästerskap, bestridas medelst församlingsavgifter och, i den mån sådant erfordras, medelst övriga till prästerskapet anslagna avlöningstillgångar på sätt och i den ordning, 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga. Har för bestridande av, jämte avlöning, ödebygdstillägg åt nu nämnda präster såsom församlingsavgifter inom pastoratet utdebiterats sammanlagt större belopp än som motsvarar sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, beräknat som i 19 § 1 mom. nämnda lag sägs, skall ersättning av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet i den ordning, 21 § samma lag stadgar.

4 §.

De ytterligare föreskrifter, som för tillämpning av bestämmelserna i denna lag kunna finnas erforderliga, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Förslag

till

lag angående anlitande av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift.

1 §.

I de fall, då inom Härnösands och Luleå stift tjänlig prästgård saknas för sådan kyrkoherde eller komminister, som i därför stadgad ordning förklarats berättigad att uppbära ödebygdstillägg, må Konungen — därest lämplig bostad för befattningshavaren icke finnes att förhyra och ett fullgörande av den pastoratet åliggande skyldigheten att bygga ny prästgård måste med hänsyn till de ekonomiska förhållandena i pastoratet anses medföra oskäligt stor tunga för pastoratet och dess invånare — medgiva, att från kyrkofonden må under de villkor, Konungen äger bestämma, till vederbörande pastorat utlämnas ett räntefritt lån till belopp motsvarande hela eller en del av kostnaden för byggnadsskyldighetens fullgörande.

2 §.

I fall, som avses i 1 §, må Konungen, där särskilda förhållanden sådant påkalla, medgiva, att kostnaden för byggnadsskyldighetens fullgörande må helt eller delvis bestridas av kyrkofondens medel utan återbetalningsskyldighet för pastoratet.

3 §.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför härefter:

Särskilda
lönetillägg
(ödebygdstill-
lägg) vid vissa
prästerliga
befattningar
inom Härnösands
och
Luleå stift
m. m.

I skrivelse den 21 mars 1924 (nr 62) hemställde riksdagen i anledning av en inom riksdagen väckt motion och under hänvisning till vad som anförts i första lagutskottets utlåtande i ämnet, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta verkställa utredning rörande vilka åtgärder, som borde vidtagas till undanröjande av de svårigheter, som vore förknippade med tillsättandet och utövandet av prästerliga tjänster i de två nordligaste stiftens ödemarksbygder, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

I nämnda motion, nr 181 i första kammaren, hemställdes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t äska, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning i syfte att de präster, som vore anställda i ödemarkerna i de två nordliga stiftet, kunde beredas ökade möjligheter att efter en viss icke alltför lång tjänstetid vinna befördran inom andra stift.

Till stöd för förslaget framhöllos de lidanden och försakelser, som bosättningen i ödemarksbygderna medförde för där tjänstgörande präster såsom en följd av den långa, mörka och kalla vintern och den isolering, som ovillkorligen följde med bosättningen i dessa avlägsna och glest befolkade bygder, samt de svårigheter, som på grund härav yppats att besätta de prästerliga tjänsterna uti ifrågavarande delar av landet. För avhjälpan eller lindrande av dessa missförhållanden ifrågasattes tre åtgärder, nämligen dels medgivande av rätt för ifrågavarande präster att räkna dubbla tjänstår, dels införande av ökad befogenhet för domkapitlen i de två nordligaste stiftet att vid s. k. långvakansförordnande anställa präster i ödemarksområdena även från andra stift, dels slutligen vidtagande av sådan ändring av 3 § i lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster, att prästerna i ödemarksområdena medgäves rätt att söka prästerliga befattningar inom hela riket.

Efter att hava lämnat en redogörelse för det s. k. stiftsbandet och framkomna förslag till detsamma upphävande anförde första lagutskottet i förberörda utlåtande (nr 12) beträffande i motionen väckt förslag huvudsakligen följande:

Utskottet finner motionärens hemställen synnerligen behjärtansvärd. De stora uppoffringar i både materiellt och andligt avseende, som de personer

måste underkasta sig, vilka uti här ifrågavarande delar av landet ägna sig åt kulturarbete, äro helt visst mycket stora, och det måste anses vara ett allmänt intresse, att dessa personers viktiga arbete i möjligaste mån röner uppmuntran. I ödemarkstrakterna mer än annorstädes är prästerskapet befolkningen till råd och hjälp icke blott i fråga om församlingsvården utan även beträffande mera världsliga förhållanden. Det är då av vikt, att de prästerliga befattningarna därstädes bliva besatta med personer, som trots de ogynnsamma yttre förhållandena hava förmåga och uthållighet att väl fylla de anspråk, som ställas på dem. En åtgärd, ägnad att underlätta ifrågavarande prästerliga tjänsters besättande med därför lämpliga personer, anser utskottet, i likhet med motionären, vara öppnandet av möjlighet för dem att efter viss tids tjänstgöring inom ödemarksområdena få söka prästerliga tjänster över hela riket. Samtidigt torde å andra sidan prästerskapet i andra stift böra medgivnas rätt att söka sådana tjänster inom ifrågavarande områden.

Utskottet har redan förut i annat sammanhang uttalat sig för ett upplösande av stiftsbandet i hela riket, och riksdagen har även hos Kungl. Maj:t begärt utredning i denna riktning. Utskottet intager i berörda fråga fortfarande samma ståndpunkt. Emellertid torde, även om lösning i ett sammanhang av frågan om stiftsbandets upphävande vore önskvärd, den nu förevarande frågan kunna utan avvaktande härav göras till föremål för utredning.

Samtidigt borde tagas under övervägande, huruvida icke även andra åtgärder än stiftsbandets mildrande kunde vidtagas för vinnande av motionens syftemål. Förutom av motionären nämnda åtgärder torde särskilt ett ordnande av bostadsförhållandena för prästerskapet inom ifrågavarande trakter ävensom ett förbättrande av deras ekonomiska ställning i övrigt böra komma i beaktande. Slutligen bör, enligt utskottets mening, vid en utredning uti ifrågasatt riktning undersökas för vilka församlingar inom våra nordligaste stift de undantagsbestämmelser, som kunna komma att föreslås, böra få giltighet.

I anledning av riksdagens hemställan hava utlåtanden inhämtats från domkapitlen i Härnösand och Luleå, länsstyrelserna i Härnösand, Östersund, Umeå och Luleå samt kammarkollegiet.

Domkapitlet i Härnösand har vitsordat, att de svårigheter i omförmälda hänseende, som berörts inom riksdagen, inverkat i hög grad hämmande på församlingsvården inom de åsyftade församlingarna. Domkapitlet har emellertid ställt sig ganska tveksamt inför det botemedel, som motionären anvisat såsom det huvudsakliga, nämligen ödemarksprästers befordran till platser i södra Sverige. Det kunde nämligen på goda grunder befaras, att de i så hög grad i alla avseenden olika förhållanden, som rådde i södra Sverige och i Norrlands ödebygder, gjorde sådan överflyttning — liksom ock en dylik i motsatt riktning — i allmänhet mindre lämplig och för en sakkunnig församlingsvård främjande. Vida lämpligare syntes det vara att främja krafteirkulation inom Norrland, vars präster ju till stor del kunde beräknas bäst lämpa sig för uppgiften och vars församlingar i gemen erbjöde relativt jämförliga arbetsuppgifter. Huvudvikten borde enligt domkapitlets mening, åtminstone

Domkapitlet
i Härnösand.

till en början, läggas vid att åt ödemarksprästerna bereddes en avlöning, som kompenenserade den krävande tillvaro, som bleve deras, vidare fullt tillfredsställande bostäder, en reseersättning, som på ett effektivt sätt möjliggjorde även en tätare förbindelse med yttvärlden och slutligen kostnadsfri semesterförmån. Det framförda kravet på stiftsbandets upplösande i och för denna frågas lyckliga lösning hade enligt domkapitlets mening en ganska underordnad betydelse, så mycket mer som ju nära nog varenda plats av nu berört slag både en och flera gånger redan med nu gällande tillsättningslagar stode öppen för sökande från hela riket.

Domkapitlet
i Luleå.

Domkapitlet i Luleå vitsordar den i motionen lämnade framställningen av de svårigheter, som äro förbundna med utövandet av prästerlig gärning i ödemarksområdena. I fråga om svårigheterna att förse befattningarna i dessa områden med lämpliga innehavare anför domkapitlet, bland annat, följande:

Icke sällan visar det sig omöjligt att erhålla någon som helst sökande till dylik tjänst, särskilt om det gäller tjänst i från närmaste järnvägsstation mycket avlägsen församling eller i finsktalande trakt. Det har upprepade gånger givits kyrkoherde- och komministerstjänster, som ledigförklarats ända till 8 gånger utan att locka någon sökande, och för vilkas uppehållande slutligen icke kunnat träffas annan åtgärd, än att förordnanden å desamma fått lämnas antingen någon yngre e. o. prästman, som icke varit behörig till tjänsten, eller präst i ett »närliggande» pastorat vid sidan av egen befattning. Det har sålunda många gånger inträffat, att ordinarie präst måst förordnas att jämte vården om egen församling uppehålla prästerlig tjänst å en från 5 till 10 mil från hans egen kyrkby avlägsen ort.

Även om större svårighet att erhålla sökande icke förefinnes, visar det sig i stället lika ofta svårt att få ödebygdstjänst besatt med lämplig person. På ödebygdsprästen måste ställas särskilda fordringar. Såväl fysiskt som psykiskt måste han vara en stark människa. Han bör tillika vara en praktisk och varmhjärtad man, som kan bistå sina församlingsbor i allehanda trångmål, göra sig till deras målsman inför myndigheter och ämbetsverk samt taga del i ortens utvecklingsarbete, i vilket dugliga och erfarna krafter av lätt insedda skäl ofta saknas. Han bör även taga sig an den fattigdom och det mänskliga elände av olika slag, som i ensliga och undangömda trakter undandragit sig uppmärksamhet och försjunkit i resignerad hjälplöshet. Hans förkunnelse av evangelium bör på samma gång tjäna de vanligen djupt religiösa åhörarnas uppbyggelse och deras intellektuella och sociala utveckling. En präst, som icke kan i önskvärd omfattning fylla dessa fordringar, om icke alla så vissa av dem, kan anses ha förfelat sin uppgift, ja, fall ha förekommit, då han till synes skänkt sin församling mera skada än gagn. Domkapitlet har sökt att fylla luckorna genom utverkande av dispenser, endels med mycket gott resultat, då domkapitlet bland dispens sökande kunnat utvälja unga män, som i stället för den eljest fordrade bokliga bildningen representerat personliga egenskaper, som kunna vara än mera värdefulla i ödebygderna. Men dispensererna hava icke alltid utfallit lika lyckligt. Och trots dispensererna har domkapitlet i varje fall sett sig urständssatt att på lämpligt sätt sörja för ett flertal ödebygdstjänsters besättande med för uppgiften dugliga präster.

Ytterligare bör avseende fästas vid svårigheten, att, om nu en fullt dugande man kunnat erhållas, förmå honom att stanna på sin post. I icke så få fall har det, tack vare en berömlig ansvarskänsla och en självuppofterande trohet mot kallelsen hos vederbörande, lyckats avlägsna församlingar att få behålla prästmän av den rätta arten vid en kulturell pionjärtjänst, i vilken de då utträttat ett bestående, ej sällan utomordentligt betydelsefullt livsverk. Men man må icke förundra sig, om prästen efter förloppet av några år eller något tiotal av år känner sig förpliktad att, om icke för annat, så för de uppväxande barnens skull söka sig till en kulturen mera närliggande församling. Enslighetens tryck och känslan av en annalkande depression kan även nödgå den mest nitiske präst att av samma plikttröhet, som till en viss tid hållit honom kvar i ödebygden, söka transport till mindre krävande anställning och sålunda lämna platsen öppen för en oförbrukad kraft. Transport kan därjämte framstå såsom en ekonomisk nödvändighet.

Domkapitlet vidrör här en sida av ämnet, som kräver vidare utveckling. Enligt nuvarande löneregeringslag åtnjuter ödebygdspräst avlöning, utmätt efter enahanda grunder som präst i kulturorter och i församlingar med ofta synnerligen obetydlig numerär och ytvidd. Prästerna i lappmarken äro i det avscendet gynnade, att församlingsområdets storlek nästan alltid berättigar dem till särskild lönefyllnad för areal, men denna bortelimineras ofta av det obetydliga invånarantalet, som ger honom ett motsvarande starkt beskuret fyllnadsbelopp för folkmängd. Enda utvägen att förse honom med nödvändigt lönetillägg är att tillgripa det tilläggsanslag, som kan givas på grund av besvärlig tjänstgöring. Men dels är detta tillägg i lagen starkt begränsat, och dels hava löneregeringarna i de flesta fall — nästan alltid i strid mot domkapitlets yrkanden — genomförts på ett sådant sätt, att det medgivna tillägget för besvärlig tjänstgöring icke helt utnyttjats och många gånger oskäligt nedprutat.

Redan bosättningen i en från järnvägsstation långt avlägsen ort medför sina särskilda kostnader. En prästman måste i varje fall vara beredd att uppmöblera prästgården och detta på ett sådant sätt, att han bereder sig och de sina möjlighet att inom egna väggar kompensera den ödslighet och den brist på kulturell trivsel, som möter honom så fort han lämnar hemmet. Klimatet tvingar även familjens medlemmar till innevistelse större delen av året. — Ved och lyse äro i dessa köldens och mörkrets landamären hushållsposter av största betydelse. — Handlande saknas eller, där de finnas, te sig deras varor antingen så undermåliga eller så förlegade och dyra, att prästfamiljerna ofta förse sig och sitt hushåll genom direkta varurekvisitioner söderifrån, understundom från Stockholm, då det visat sig, att varorna härigenom icke fördyras och bliva av ojämförligt bättre kvalitet. — Kostnaderna för en rekreationsresa ställa sig så stora i förhållande till lönen, att varje tanke på en sådan resa måste avvisas. — Garderoberna måste förnyas söderifrån, varje bokinköp ske genom skriftlig rekvisition. — Mest svårlost är emellertid frågan om barnens uppfostran. Att söka bereda sina barn en likvärdig utbildning med den man själv erhållit anses tillhöra en berömvärd och den allmänna kulturnivån gagnande ambition. För prästen i ödebygd är detta emellertid av lätt insedda skäl omöjligt eller förenat med utomordentliga försakelser och skuldsättning för föräldrarna. Ett sjukdomsfall, som kräver tillkallande av läkare eller den sjukas forslande till lasarett, medför, utom oro för att hjälpen skall komma för sent, orimliga utgifter för familjefadern. — I de utomordentligt vidsträckta församlingarna, där

folket i avlägsna byar endast sällan kan komma till kyrkan, måste församlingssvården och tillsynen över skolväsende fullgöras genom långa och besvärliga, hälsa och liv ofta förslitande färder och predikoresor. Då maximum av den reseersättning, som lagligen får utmätas, utgör 250 kronor för år, inses lätt hurusom prästen står inför alternativet att antingen försumma sin tjänst eller också för bekostande av resorna tillgripa av sin knappa lön. Resekostnaderna kunna på detta sätt uppgå till mångdubbelt den anslagna ersättningen. Sedan befolkningen fått klart för sig, att ersättning utgår för tjänsteresorna, ha de kostnadsfria skjutsar, som man förut erbjudit prästen, så gott som alldeles upphört. — På en präst i ödebygden ställer befolkningen synnerligen stora krav även i avseende på gästvänskap och direkt materiell hjälpsamhet. Prästen, där man knappast har någon annan att vända sig till, måste mer än annorstädes hava det så ställt, att han icke står med två tomma händer, när nöden möter honom i olika gestalt. Han måste kunna visa sin vilja att mätta den hungrige, värma den frysande och med sitt husapotek hjälpa den sjuke. Personer, som långväga ifrån besöka honom i tjänstären, måste på något sätt trakteras, om ej med annat så med kaffe i köket. Detta är gammal tradition och tillhör i sin mån själva den prästerliga tjänsten. Och orten besökande personer i det allmännas tjänst bör prästen kunna bereda enkel gästfrihet såsom en skyldig representation. — De kommunala utskylderna äro gemenligen höga, i vissa församlingar utomordentligt dryga på grund av kommunernas obetydliga bevillningskrontal. Såsom ivrande för utveckling, särskilt på skolväsendets område, får prästen ofta genomdriva utskylder, vilka träffa honom mera kännbart än någon annan medborgare. — Kommer så härtill en tyngande skuldbörda från studieåren samt för bosättning vid giftermålet — en ödebygdspräst bör för att uthärda ödsligheten vara gift — så ökas de materiella bekymren för tillvaron därhän, att de draga ner prästen, stjåla hans arbetsglädje och göra honom mer eller mindre oduglig i hans tjänst. — Sist men icke minst må än vidare betonas att det långvariga mörkret i förening med den ihållande kölden och isoleringen från yttervärlden samt naturens karghet i längden verkar livshämmande och frestar på nervsystemet på ett sätt, varom endast den med tillvaron i dessa trakter fullt förtrogne kan bilda sig en rätt föreställning.

Nu angivna förhållanden samverka därhän, att lönen för präst i ödebygd oftast står i skärande kontrast till såväl de levnadsutgifter, han har att bereda sig på, som den hårda tjänstgöringen och de försakelser, isoleringen för med sig. Det må därför befinnas fullt förklarligt, att en tjänst av den egenart, varom här är fråga, icke framstår såsom lockande utan fastmera hotar att i längden släcka det varmaste missionsintresse. Gång efter annan prästviges visserligen någon akademiskt utbildad ung man, som åtnjutit förmånen av stipendium, förpliktande honom att tjänstgöra i lappmark eller finnbygd, men då förpliktelsen avser en tidrymd av högst tre år, kan stipendiaten icke förhindras att efter förloppet av denna tid söka och erhålla missiv eller tjänst till annan ort. Många vakanser hava på detta sätt uppkommit. De prästmän, som stannat och stanna i ödebygderna längre än nödigt varit, hava alla — där de ej frivilligt lätit sig bindas kvar vid ett livsverk, som de en gång hängivit sig åt — ej lyckats erhålla sökt förflyttning därifrån eller äro hindrade från att söka transport av villkor, knutna vid erhållen dispens.

Beträffande de av motionären och första lagutskottet föreslagna åtgärderna till undanröjande av de nuvarande missförhållandena yttrar domkapitlet:

En aldrig så vidsträckt ansökningsrätt kan icke betrygga ödebygdsprestens utsikter att erhålla transport och komma till en förbättrad ekonomisk ställning. Ödebygdstjänsten märker sin man, åtminstone i sydligare församlingars ögon. En »lapppräst» ter sig i sydsvensk bygds föreställning, om än oftast med upprörande orätt, såsom en själasörjare icke den fullt värdig. Och om nu prästen från de nordligaste delarna av riket uppträder som sökande och får förslag till prästerlig tjänst söderut, står han inför den kostsamma resan för avläggande av predikoprov och inför eventualiteten att likafullt icke bliva vald till tjänsten. Får han tjänsten, förorsakar honom flyttningen en ännu drygare utgift. Ofta måste han då mot underpris försälja huvudparten av sitt bohag för att sedan skaffa sig nytt.

Enahanda anmärkning kan riktas emot åtgärden att förse ödebygdspresterna med rätt till dubbla tjänstår.

Rätten åter att vid de s. k. långvakansförordnandena anställa präster i ödemarksområdena ifrån andra stift kan bli illusorisk. Svårigheterna att förvärva präster, hugade att mottaga dessa förordnanden, kvarstå ju alltjämt och förminsas ingalunda av att vakansvikarie får hämtas från söder om Luleå stift belägna orter, där fördomarna mot det norrländska klimatet märkligt nog ännu äga sin fulla livskraft och hos många urarta till skräck. Någon tvångsmissivering kan ju icke heller ifrågakomma.

Det ligger i öppen dag, att domkapitlet härmed icke vill hava sagt, att de av motionären anvisade utvägar ej böra beträdas. Men för att leda till målet måste de uppenbarligen förenas med en även ur andra synpunkter angelägen revision av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster i sådan riktning, att förtjänsta och dugande prästmän icke alltid behöva vara beroende av församlingarnas nåd — ibland sammanfallande med en tillfällighet eller en nyck av ett fåtal röstande — när de söka en tjänst, som de äga alla förutsättningar att ombesörja på ett dugande sätt och böra erhålla på grund av sina förtjänster i förhållande till de medsökandes.

Vid sidan härav och tidigare än en revision av prästvalsagen kan komma till stånd, måste emellertid de av första lagutskottet anvisade utvägar beträdas. Utskottet har enligt domkapitlets förmenande träffat frågans kärnpunkt med sina krav på särskilda avlöningsförmåner och förbättrade bostadsförhållanden för prästerna i ödemarksområdena. Utskottet har därmed tagit sikte på ej allenast svårigheterna att *besätta* ifrågavarande prästerliga tjänster utan även de svårigheter, som äro förknippade med *utörandet* av dessa tjänster, därmed erkännande, att de redan i ödebygd tjänstgörande prästerna kunna hava något att begära av det allmänna även för den tid, de där tjänstgöra.

Tillräckligt kan icke betonas nödvändigheten att förse ödebygdspresterna med goda bostäder. Detta har hitintills kanske allra mest försumrats. De bostäder, som, exempelvis, kyrkoherdarna i Karesuando och Korpilombolo ännu i dag, fastän nya nu äro under uppförande, äro nödsakade att bebo, skulle såsom prästgårdar i södra Sverige väcka häpnad och böra med hänsyn till klimatet däruppe kännetecknas såsom ytterligt hälsofarliga för människor, som ej från barndomen vant sig vid slika bristfälliga bostäder.

Den nya prästgården i Karesuando bygges av medel, som av statsmakterna beviljats för ändamålet. Även i några andra fall har motsvarande välvilja visats ödemarksförsamlingar, som själva helt eller delvis saknat förmåga att bygga prästgård. Exempel härpå äro komministersgårdarna i Kvikkjokk, Muonionalusta och Vitträsk. Däremot ha av domkapitlet gjorda

framställningar om statshjälp för byggande av prästgårdar i Umnäs, i Korpi-lombolo och i Junosuando hittills förklarade ohörda.

Även för innehavarna av en hel del nyinrättade andra komministerstjänster i ödebygderna saknas ännu prästgårdar, varför de åtnjuta hyresersättning. I de små kyrkbyarna finnes heller aldrig lämplig bostad att förhyra, varför prästen nödgas leva ogift eller också får familjen tränga ihop sig på ett sätt, som medför vantrevnad. De flesta församlingarna förmå icke att fullgöra sin byggnadsskyldighet. Annan utväg synes därför icke vara för handen, än att staten i erforderlig utsträckning träder hjälpsamt emellan.

När, på grund av vad här ovan blivit anfört, domkapitlet torde få utgå från att en särskild lönekomensation rättvisligen tillkommer ödebygdspräster, vill domkapitlet erinra, att domkapitlet flera gånger gjort inför Kungl. Maj:t gällande, att hela stiftets prästerskap bör komma i åtnjutande av kallorts-, dyrorts- eller fjärrortstillägg av den art, som redan tillerkänts vissa kategorier av statstjänare inom övre Norrland. Att ett dylikt lönetillägg är av nöden framstår i sin mån enbart därav, att prästbristen icke i något annat stift framträder i så stor omfattning som inom det nordligaste. Utan tvivel är också tillägget betingat av rättvisa och de mest påtagliga billighetsskäl.

Domkapitlet anser sig i varje fall nu böra inskränka sig till ett uttalande rörande grunderna för lönetillägg åt präster å orter, som böra anses utgöra ödemarksområden.

Om vilka delar av riket böra anses såsom ödemarksområden, finnas såsom känt inga bestämmelser träffade.

Domkapitlet skulle vilja tänka sig en indelning av meranämnda prästerliga tjänster i ödebygdstjänster av första, andra och tredje grad, allt eftersom ödemarkskaraktären vidlåder dem i mindre, större och särskilt hög grad.

Med tillämpning av en dylik indelningsgrund kan man komma till följande preliminära och summariska uppställning.

Ödebygdsorter av första grad.

Lycksele kyrkby, Örträsk, Fredrika, Åsele, Dorotea, Arvidsjaur.

Ödebygdsorter av andra grad.

Björksele (Lycksele pastorat), Vilhelmina kyrkby, Malå, Arjeplog, Stensele, Jokkmokks kyrkby, Gällivare, Malmberget, Nedertorneå, Karl Gustaf, Hietaniemi, Övertorneå, Turtola.

Ödebygdsorter av tredje grad.

Risbäck, Dikanäs (Vilhelmina pastorat), Södra Bergnäs (Arjeplogs pastorat), Tärna, Gagnäs (Sorsele pastorat), Kvikkjokk (Jokkmokks pastorat), Porjus och Puottaure (Jokkmokks pastorat), Kiruna, Vitträsk (Gällivare pastorat), Jukkasjärvi gamla kyrkby, Vittangi, Karesuando, Pajala, Muonionalusta, Junosuando, Tärendö, Korpilombolo, Seskarö (Nedertorneå pastorat).

Till ödebygdsorter av första klass böra även hänföras Överkalix och Holmön, ehuru dessa församlingar icke äro belägna innanför lappmarksgränsen, samt möjligen vissa andra församlingar öster om samma gräns.

Välgående invändningar kunna otvivelaktigt i ena eller andra avseendet framställas mot det sålunda gjorda försök till en klassificering, vars rättvisa enligt sakens natur måste bliva ganska schematisk och på vilken så många omständigheter äro ägnade att inverka.

Utmätandet av lönetilläggen till alla ifrågakvarande tjänster bör göras så pass frikostigt, att en verklig och för de särskilda orterna tillräcklig komensation för ödebygdstjänstgöringen lämnas och att respektive tjänster därigenom göras tillräckligt begärliga för att vinna sökande.

Domkapitlet hyser den uppfattning, att om ändamålet med ödebygdstillägget skall bliva effektivt, dess minimum icke bör sättas lägre än till 900 kronor samt maximum icke lägre än till 2,000 kronor, på sätt nedanstående tabell närmare utvisar.

Ortens karaktär	Lönetillägg för	
	kyrkoherde	komminister
	Kronor	Kronor
Ödebygdssort av första grad	1,200	900
» » andra »	1,600	1,200
» » tredje »	2,000	1,500

För e. o. präster, stationerade inom ödebygdsområde, bör även liknande tillägg utgå proportionellt till lönerna för de ordinarie, förslagsvis med respektive 600, 800 och 1,000 kronor.

Ödebygdstillägg synes självfallet böra förses med dyrtidstillägg enligt för prästerskapet gällande grunder.

Därjämte hemställer domkapitlet om beredande av ökade medel till stipendier för utbildande av präster i finsktalande och lapsktalande församlingar, en fråga, vilken jag icke anser mig böra ingå närmare på i detta sammanhang.

Länsstyrelserna hava, under vitsordande av de rådande missförhållandena, anslutit sig till vad domkapitlet anfört beträffande angelägenheten av att prästerna i ödemarksbygderna erhöles en förbättrad ställning. Länsstyrelsen i Luleå finner domkapitlets i Luleå förslag härutinnan beaktansvärt. Endast i fråga om förslag till gruppering i ödebygdssorter för det föreslagna särskilda lönetillägget är länsstyrelsen tveksam, huruvida förslaget kunde anses innebära den rättvisaste lösningen. Det syntes sålunda kunna ifrågasättas, huruvida tillräckliga skäl förefunnos för att placera Gällivare, Malmberget, Nedertorneå och Karl Gustaf förmånligare än bland ödebygdssorter av första graden, varjämte Kiruna syntes böra placeras bland ödebygdssorter av andra graden.

Läns-
styrelserna.

Kammarkollegiet har förklarat sig icke kunna jäva de gjorda uttalandena rörande svårigheterna att erhålla lämpliga sökande till de prästerliga tjänsterna i ödebygderna inom rikets två nordligaste stift och att hålla dessa tjänster besatta, rörande anledningarna till de sålunda angivna förhållandena och rörande nödvändigheten av att genom vidtagande av särskilda åtgärder söka undanröja omförmälda svårigheter. I avseende å de framställda förslagen till avhjälpande av missförhållandena anför kollegiet följande:

Kammars-
kollegiet.

Vad angår de för svårigheternas avhjälpande föreslagna åtgärderna, synes det kunna förväntas att de, som avse medgivande att räkna dubbla tjänstår och att å långvakansförordnanden anställa präster jämväl från övriga stift ävensom avlyftande av stiftsbandet så vitt angår prästerna i ödebygdssområdena, komma att visa sig mindre verksamma för det åsyftade ändamålet

vinnande. I detta hänseende kan kollegiet inskränka sig till att hänvisa till vad ortsmyndigheterna därutinnan yttrat.

I likhet med ortsmyndigheterna håller även kollegiet före, att lösningen av frågan är att söka företrädesvis dels i beredande åt präster i församlingar inom ödebygdsområdena eller eljest inom mera isolerade trakter. Beredande av hyresersättning i stället för bostad torde nog i många fall vara ett föga verksamt surrogat, då, efter vad Luleå domkapitel anfört, i de små kyrkbyarna aldrig finnes lämplig bostad att förhyra. Det synes därför vara synnerligen påkallat att, när fråga är om sådana i de norrländska ödebygderna liggande pastorat, vilka på grund av bristande ekonomisk styrka icke mäktat bekosta prästgårds anordnande, vidtaga särskilda åtgärder för prästgårds anskaffande eller iordningställande. Då prästen i dylika trakter har att fylla betydelsefulla kulturella och sociala uppgifter, synes det föreligga goda skäl att genom anslag av allmänna medel möjliggöra prästgårds anskaffande. Frågan om de fall, då det allmänna sålunda bör träda hjälpsamt emellan, och den omfattning, vari sådant bör ske, bör givetvis upptagas till prövning efter framställning i varje särskilt fall.

Vad därefter angår frågan om beviljande åt ödebygdspästrarna av särskilda lönetillägg, har domkapitlet i Luleå i huvudsak fog för sitt framhållande, att avlöningen åt ödebygdspästrarna skall enligt gällande prästlönerregleringslag utmätas efter enahanda grunder som avlöningen åt prästerna i kulturorterna. De ganska betydande, i förhållande till pastoratets areal beräknade fyllnadsbelopp, som i allmänhet åtnjutas av prästerna i de i regel ofantligt vidsträckta ödebygdspastorat och som i vissa fall kunna synas omotiverat stora, därför att i arealen stundom ingå vidder omfattande obeboeliga fjälltrakter, avse att innefatta komensation för den större besvärighet och delvis för de ökade resekostnader, som äro förenade med tjänstgöringen i så vidsträckta pastorat, men äro ej grundade på vare sig pastoratets egenskap av ödebygd eller dess belägenhet i ett hårt och prövande klimat. Det i 4 § lönerregleringslagen lämnade medgivandet att under vissa förutsättningar tillgodoräkna prästen fyllnadsbelopp till lönen med hänsyn till särskilda förhållanden låter sig, på grund av paragrafens avfattning och den därför lämnade motiveringen, icke använda för att höja lönen med hänsyn till tjänstens egenskap av ödebygdstjänst och kan än mindre utnyttjas i ändamål att göra tjänsten mera eftersträvansvärd. Kollegiet har ofta vid handläggningen av lönerregleringsärenden funnit det beklagligt, att lönerregleringslagen förhindrar ett mera rundhänt utmätande av lönerna för präster i pastorat, som äro belägna i Norrlands ödebygder eller eljest ligga isolerade.

Kollegiet delar ortsmyndigheternas uppfattning om att behov föreligger att genom en höjning av lönen vid prästerliga tjänster i sådana trakter, som på grund av sin från kulturorter avlägsna belägenhet ej verka tilldragande som boningsort, bereda tjänst innehavaren en ekonomisk fördel av den storlek, att den kan beräknas för honom utgöra en skäligen komensation för ödebygdens svåra tjänste- och levnadsförhållanden.

På grundvalen av de ofullständiga bidrag till den föreliggande frågans utredning, som i ärendet lämnats, är det uppenbarligen vanskligt att bilda sig en något så när tillförlitlig uppfattning vare sig om storleken av de belopp, vilka såsom »ödebygdstillägg» må böra tilldelas präster i de två

nordligaste stiftet, eller om de pastorat, vilkas prästerskap kunna böra erhålla sådant tillägg.

Efter kollegiets mening låter det sig göra att med ledning av den redan tillgängliga utredningen framlägga ett antagligt förslag till författningsbestämmelser i ämnet. Den fasta utgångspunkten härvid är den säkerligen riktiga uppfattningen därom, att för de prästerliga befattningarna i de till ödebygder hänförliga delarna av Norrland kräves ett efter förhållandena lämpat lönetillägg — »ödebygdstillägg». En förutsättning för att i ärendets nuvarande skick föreslå lämpliga bestämmelser i ämnet är att åt dessa ej behöves givas ett specificerat innehåll, men att genom dem uppdrages en tillräckligt vid ram, inom vilken man åtminstone till en början mera försöksvis kan tilldela prästerna ödebygdstillägg, där sådant må anses påkallat. Det torde vara endast experimentvis man kan komma till det rätta beloppet av det tillägg, vilket i varje särskilt fall må erfordras för att uppväga de moment, som avhålla prästerna från att söka ödebygdsbefattningar.

Vad kollegiet sålunda anfört gäller i första hand det ordinarie prästerskapet ävensom de ständiga adjunkterna, dessa senare med hänsyn till den mera stadigvarande karaktären hos de av dem innehavda befattningarna.

Domkapitlet i Luleå har emellertid föreslagit ödebygdstillägg även för andra extraordinarie präster än ständiga adjunkter, såsom det vill synas för såväl de inom stiftet tjänstgörande kontraktsadjunkterna som adjunkterna i vanlig bemärkelse.

De omständigheter, som motivera tilldelandet av ödebygdstillägg åt ordinarie präster och ständiga adjunkter, torde i stort sett tala för att sådana tillägg under särskilda förutsättningar må kunna utgå även till sådana extraordinarie präster, som inom pastorat med ödebygdskaraktär tjänstgöra som kontraktsadjunkter eller som vikarier å eller ämbetsbiträden vid ordinarie prästerlig tjänst (adjunkter i egentlig mening). Det kan heller icke betvivlas, att blotta utsikten att nödgas underkasta sig måhända årslånga förordnanden vid befattningar i ödebygdstrakter utgör ett hämmande moment ifråga om tillströmningen av nya prästerliga krafter inom de tvenne nordligaste stiftet. För den i särskilda avseenden påfrestande tjänstgöring, som missiveringen till ödebygdssort kräver av ämbetsbiträde, kan denne med nuvarande författningsbestämmelser icke undfå någon särskild compensation. Vid det på domkapitlet ankommande bestämmandet av ersättning för bostad och vivre åt ämbetsbiträde kan och skall visserligen hänsyn tagas till de i varje fall å tjänstgöringsorten rådande prisetförhållandena, men givetvis måste det anses obehörigt och gentemot den ordinarie befattningshavaren i hög grad obilligt, om denna ersättning skulle förhöjas med hänsyn till de särskilda olägenheter, som ödebygdstilläggen avse att uppväga. Å andra sidan torde, vidkommande rätten för tjänstgörande adjunkt att uppbära ödebygdstillägg, skäligen böra uppställas det villkoret, att förordnandet äger viss varaktighet. I sådant hänseende synes kunna ifrågasättas en föreskrift av innehåll att ödebygdstillägg till adjunkt, varom här är fråga, endast må utgå för den tid utöver fyra månader, varunder adjunkten utan avbrott tjänstgjort vid befattning med ödebygdskaraktär.

Beträffande kontraktsadjunkterna bör framhållas att, då Kungl. Maj:t fastställer arvodet för de i Luleå stift tjänstgörande kontraktsadjunkterna i sammanhang med att medgivande lämnas till deras anställande — vilket plägar ske för tre år i sänder — och Kungl. Maj:t alltså är i tillfälle att fastställa arvodet med hänsyn till behovet av ödebygdstillägg, särskilt sådant tillägg ej torde behöva beräknas och fastställas.

I ärendet har icke angivits vilka avlöningstillgångar skulle anlitas för det ifrågasatta ödebygdstilläggets utgörande. Efter all sannolikhet har man förutsatt, att det skall gäldas på samma sätt, som är stadgat angående prästerskapets egentliga avlöning d. v. s. beträffande det ordinarie prästerskapet och de ständiga adjunkterna av de medel, som avses i 19 § lönereglerningslagen, med rätt för pastoratet till ersättning av kyrkofonden under den i 21 § samma lag angivna förutsättningen, samt till övriga extraordinarie präster av kyrkofonden. Det synes också kollegiet överensstämma med grunderna för det nuvarande prästerliga avlöningssystemet att så skall ske. Anmärkas bör emellertid att tillägget i fråga torde komma att i regel utgå av kyrkofonden, ty i de församlingar, där sådant tillägg skall ifrågakomma, har utdebiteringen av församlingsavgifter redan för den egentliga lönen jämte löneförbättring och dyrtidstillägg nästan undantagslöst nått den storlek, att ersättning enligt nämnda 21 § fordras.

I vilken mån kyrkofonden skulle komma att bli belastad med utgifter för ödebygdstilläggets utgörande är, med hänsyn till den ställning i frågan, kollegiet intagit, nu ej möjligt att beräkna annat än ungefärligt. Med tillämpning av Luleå domkapitels förslag skulle ödebygdstillägget för det ordinarie prästerskapet i detta stift uppgå till något över 60,000 kronor, dyrtidstillägg oberäknat. Godkännes kollegiets förslag, torde motsvarande kostnad kunna hållas vid ett betydligt lägre belopp, enligt vad kollegiet föreställer sig, endast omkring hälften. Inom Härnösands stift torde vara att räkna med ödebygdstillägg till betydligt lägre belopp än inom Luleå stift. Det synes emellertid kollegiet vara otvivelaktigt, att utgiften i fråga i varje fall ej varde större, än att fonden förmår bära den.

Kammarkollegiet har uppgjort följande

Förslag

till

lag angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift.

1 §.

Till kyrkoherdar, komministrar samt s. k. ständiga adjunkter, vilkas bostad och huvudsakliga verksamhetsområde äro förlagda till sådana trakter inom de två nordligaste stiftet, där vistelsen och verksamheten på grund av hårt klimat, outvecklade kommunikationer och allmän kulturell isolering måste antagas utöva en särskild påfrestning å den prästerlige tjänstnehavarens själs- och kroppskrafter, må, i enlighet med vad i denna lag stadgas samt Konungen efter framställning av domkapitlet bestämmer, utgå ett särskilt tillägg till lönen (ödebygdstillägg).

2 §.

Ödebygdstillägg må fastställas till ett belopp av högst 1,200 kronor årligen att utgå under den period, för vilken löneroglering, fastställd enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, äger giltighet. Inträda, efter det tillägg, varom nu nämns, blivit för viss befattning fastställd, sådana ändrade förhållanden, att befattningen kan anses hava antingen helt eller delvis förlorat den karaktär, som i 1 § avses, skall, efter Konungens bestämmande, ödebygdstillägget vid tjänstnehavarens avgång upphöra att utgå eller, efter ty prövas skäligt, nedsättas.

3 §.

Ödebygdstillägg åt kyrkoherdar, komministrar och ständiga adjunkter skall, för varje pastorat, så vitt angår dess prästerskap, bestridas, i den mån sådant erfordras, medelst församlingsavgifter och övriga till prästerskapet anslagna avlöningstillgångar på sätt och i den ordning, 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga. Här för bestridande av, jämte avlöning, ödebygdstillägg åt nu nämnda präster såsom församlingsavgifter inom pastoratet utdebiterats sammanlagt större belopp än som motsvarar sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, beräknat som i 19 § 1 mom. nämnda lag sägs, skall ersättning av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet i den ordning, 21 § samma lag stadgar.

4 §.

De ytterligare föreskrifter, som för tillämpning av bestämmelserna i denna lag kunna finnas erforderliga, meddelas av Konungen.

Såsom synes av detta förslag anser kammarkollegiet, att dessa s. k. ödebygdstillägg icke böra utgå med högre belopp än 1,200 kronor, varjämte någon skillnad mellan kyrkoherdar och komministrar icke bör göras. Till stöd härför anför kollegiet, att något i saken grundat skäl icke syntes föreligga att fastställa olika belopp för kyrkoherdar och komministrar. De olägenheter, de ifrågasatta ödebygdstilläggen avsåge att kompensera, syntes nämligen i lika grad öva inverkan å de senare som å de förra. Då befattningen som ständig adjunkt, om ock av i viss mån stadigvarande beskaffenhet, dock torde vara att betrakta som övergångstjänst, syntes kunna ifrågasättas om ej för dem ödebygdstillägget borde vid lagens tillämpning sättas lägre än för de ordinarie tjänst innehavarna. Beträffande det högsta beloppet för ödebygdstillägget framhåller kollegiet, att det kunde på goda skäl betvivlas, att så höga belopp, som domkapitlet i Luleå föreslagit, skulle visa sig behöfliga för att göra de ifrågavarande ödebygdstjänsterna tillräckligt eftersträvarsvärda. Utmättes ödebygdstillägget efter samma penningvärde, som låge till grund för den åt vederbörande befattningshavare utgående lönen, syntes med fog kunna göras gällande, att ett maximibelopp av 1,200 kronor vore fullt tillräckligt. Å ödebygdstillägget borde, om det bestämdes efter angivna penningvärde, beräknas procentuellt dyrtidstillägg, som för närvarande utginge med 33 %, vadan tillägget, i den mån nämnda procentsats förbleve oförändrad, skulle uppbringas till ett högsta belopp av omkring 1,600 kronor. Vid utmätandet av de särskilda ödebygdstilläggen syntes vara ändamålsenligt att följa en klassificering enligt i huvudsak de grunder, som domkapitlet i Luleå föreslagit. Beträffande de övriga åtgärder, som ifrågasatts för att förbättra ödebygdspjästernas ställning, nämligen förhöjd reseersättning och semesterförmån, anför kammarkollegiet huvudsakligen följande:

Vad angår förslaget att bereda ödebygdspjästerna högre reseersättning torde få erinras, att de ecklesiastika arrendesakkunniga i sitt den 28 februari 1923 avgivna betänkande angående det ecklesiastika arrendeväsendet framlagt

förslag till bestämmelser, som avse att bereda hela det ordinarie prästerskapet en reseersättning, som bättre än nu motsvarar behovet, samt att kollegiet i sitt däröver avgivna yttrande på visst sätt tillstyrkt sådana åtgärder. Med anledning av förslag att bereda präster i ödebygdsområden semesterförmån torde få erinras, att fråga om beredande av sådan förmån åt de ordinarie prästerna i hela riket för icke länge sedan varit, bland annat på grund av skrivelse från det år 1920 samlade kyrkomötet, föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet utan att, kollegiet vederligt, föranleda någon vidare åtgärd. Det synes kollegiet icke föreligga tillräckligt skäl att enbart för nu ifrågavarande kategori präster ifrågasätta införandet av semesterförmån.

Beträffande kollegiets förslag till bestämmelser i fråga om ödebygdstillägg voro två ledamöter i så måtto av skiljaktig mening, att de ansågo sådana tillägg icke böra utgå till extraordinarie präst, vilken i egenskap av vanlig adjunkt tjänstgjorde inom pastorat, varom i ärendet vore fråga. Till stöd härför anfördes, dels att de skäl, som talade för ödebygdstillägg för de ordinarie prästerna, endast i ringa mån kunde åberopas till förmån för de vanliga adjunkterna, vilkas tjänstgöringsorter växlade och vilkas behov av missivering även till orter utom ödemarksområdena lätt kunde av domkapitlet tillgodoses, dels att grundsatsen om enhetligt arvode med ålderstillägg, vilka senare under ensartade förutsättningar tillgodokomme varje därtill berättigad adjunkt, syntes böra uppehållas även beträffande de båda nordligaste stiftet.

Bidrag till
kostnaderna
för byggande
av präst-
gårdar.

Såsom jag nyss anförde, framhöll första lagutskottet i sitt ovan av mig återgivna uttalande betydelsen av att bostadsförhållandena för prästerskapet inom ödemarksområdena ordnades. De hörda lokala myndigheterna hava understrukit vikten härav och ifrågasatt bidrag av allmänna medel för att sätta pastoraten i stånd att uppföra erforderliga prästgårdar. Även kammarkollegiet har ansett goda skäl föreligga för det allmänna att här träda hjälpande emellan men har ansett, att frågan om och när detta skulle ske borde upptagas till prövning i varje särskilt fall.

Domkapitlet i Luleå har erinrat, att vissa ödemarkspastorat erhållit bidrag av statsmedel för byggande av prästgårdar. Så har senast skett med Kare-suando pastorat. År 1922 beviljade riksdagen anslag för byggande av prästgård åt kyrkoherden i detta pastorat. I den skrivelse, där riksdagen anmälde sitt beslut i ämnet, anfördes bland annat följande.

Det föreliggande fallet måste riksdagen beteckna såsom ett enastående undantagsfall, som på intet sätt kan eller får verka prejudicierande på andra krav av motsvarande beskaffenhet. Det gäller här vår allra nordligaste församling, som mer än någon annan i hela riket erbjuder svårigheter i sitt kalla klimat, i sina öde vidder, i sitt avlägsna läge samt i befolkningens gleshet och fattigdom. Prästmannen står här såsom den svenska kulturens yttersta utpost, utförande ett i hög grad uppoffrande och prövande arbete, och det kan knappast anses försvarbart, att han hänvisas till en bostad, som svårligen kan anses människovärdig. De enastående och ömmande förhållanden, som i detta fall föreligga, motivera alltså enligt riksdagens mening ett bifall till det föreliggande förslaget; och vill riksdagen yttermera framhålla, att riksdagen ej skulle hava bifallit detsamma, därest riksdagen ej vore övertygad om att härigenom något prejudikat i avseende å motsvarande anspråk från andra församlingar ej bildades.

På grund av detta riksdagens utlåtande torde endast i undantagsfall bidrag av statsmedel kunna avses för byggande av prästgårdar. Någon annan möjlighet att lämna understöd åt de pastorat, som på grund av sina ekonomiska förhållanden icke kunna uppfylla sina skyldigheter i avseende å prästgårdars byggande, synes därför böra åvägabringas. Hos Kungl. Maj:t föreliggande ansökningar från åtskilliga pastorat om bidrag för ifrågavarande ändamål. Senast har domkapitlet i Luleå gjort framställning om statsbidrag med ett belopp av 16,500 kronor för uppförande av prästgård åt komministern i Dikanäs i Vilhelmina pastorat, enär nämnda pastorat förklarat sig urständsat att med egna medel uppföra denna prästgård. I utlåtande över denna ansökning uttalar sig kammarkollegiet, om ock med tvekan, för att hos riksdagen göres framställning om ett anslag å 16,500 kronor såsom bidrag till kostnaderna för prästgårdens uppförande. Tillika hemställer emellertid kollegiet, att, därest Kungl. Maj:t icke ansåge sig böra göra sådan framställning, medgivande måtte inhämtas hos riksdag och kyrkomöte om anvisande av berörda belopp ur kyrkofonden. Från detta kollegiets beslut var en ledamot skiljaktig och anförde bland annat följande:

Granskar man de uttalanden, varmed riksdagen delgav Kungl. Maj:t sitt beslut om anslag till prästgårdsbygget i Karesuando, lärer ganska oförtydligt framgå, att riksdagen ansett den största principiella betänklighet föreliggande mot statsmedels anvisande för understöd, varom här är fråga. Man har i själva verket starka skäl för antagandet, att riksdagen, i allt fall så länge den nuvarande statsfinansiella situationen fortbestår, icke skall visa sig sinnad att genom anslag av rena statsmedel tillmötesgå några ytterligare framställningar i förevarande syfte. Man torde också vara berättigad till den förmodan, att denna riksdagens ståndpunkt varit för Kungl. Maj:t bestämmande, då hänvändelser till riksdagen om anslag i något eller några av de fall, som enligt vad ovan nämnts alltjämt bero på Kungl. Maj:ts prövning, hittills uteblivit.

Då kollegiet nu har att yttra sig över den föreliggande ansökningen om anslag av allmänna medel för uppförande av ny prästgård i Dikanäs, anser jag att denna fråga bör inställas i ett allmännare sammanhang. Alldeles oavsett huruvida utsikt må anses vara för handen att vidare utverka riksdagens medgivande till statsanslag i här förevarande och likartade fall, bör, enligt min mening, denna väg icke längre anlitas.

Då kollegiet tidigare visat hän på statsanslag som den enda till buds stående utvägen för beredande av understöd i här föreliggande fall, har detta skett under framhållande att numera varken från lappmarks ecklesiastikverk eller författningsenligt från kyrkofonden kunde utlämnas medel för ifrågavarande ändamål.

Vad lappmarks ecklesiastikverk beträffar må här erinras, att dess inkomster utgjorts dels av statsanslag och dels av intäkter från särskilda ecklesiastikverkets tillgångar, såsom fastigheter m. m. Av inkomsterna hava bestritts utgifter för såväl skol- som kyrkliga ändamål. Genom Kungl. Maj:ts brev den 11 december 1914 skedde emellertid, med föranledande av bestämmelserna i lagen om kyrkofond den 9 december 1910, en uppdelning av ecklesiastikverkets olika anslag, innebärande att kyrkofonden tillförsäkrades ersättning av statsverket till belopp, motsvarande vad dittills av ecklesiastik-

verket utgått till kyrkliga ändamål men icke längre komme att bestridas därifrån utan från kyrkofonden. Efter nämnda uppdelning läser lappmarks ecklesiastikverk icke kunna belastas med några nya anslag för kyrkliga ändamål.

Vidkommande åter kyrkofonden förhåller det sig visserligen så, att för närvarande rörande fonden gällande författningsbestämmelser icke tillstädja utanordning av anslag för här ifrågavarande ändamål. Enligt min mening kan det emellertid ingalunda anses strida mot den nämnda fond principiellt tillkommande uppgiften, om möjlighet bereddes att — i de begränsade fall varom här kan vara fråga — ur fonden lämna lämpligt avpassade anslag till avhjälpande av de extraordinära svårigheter, som — genom församlingarnas oförmåga att bekosta sina prästgårdars iordningställande — möta för den kyrkliga organisationens upprätthållande i de norrländska ödemarkbygdena.

Till belysning av frågan må här göras några kortfattade erinringar.

Genomförandet av 1910 års ecklesiastika lönelagstiftning har utan tvivel kommit att ställa alldeles särskilda krav på församlingarna i här ifrågavarande trakter. Redan den stora ytvidden, befolkningsglesheten och kommunikationsbristen i ödemarkspastoraten utgöra faktorer, som — då det gäller kostnaderna för den kyrkliga organisationen, pålägga ödemarkspastoratet en tyngre börda än pastoratet i kulturbygden. Härtill kommer att den jämförelsevis snabba utveckling, vari åtskilliga av dessa församlingar under de senaste årtiondena varit stadda, merendels icke motsvarats av en ökad förmåga att bära de växande bördorna för erforderliga kommunala och kyrkliga anordningar. På denna förmåga eller oförmåga blir det för närvarande rådande kommunala skattetrycket icke utan vidare någon tillförlitlig mätare. Då det gäller ifrågavarande ödebygdsförsamlingar med sina icke sällan övervägande inslag av lappar och i fattigdom levande kolonister, föreligger ofta med hänsyn till de förefintliga skatteobjektens ringa bärkraft en nära nog absolut oförmåga att bära en ny väsentligare utgift.

Konstaterar man sålunda, hurusom redan de naturliga förhållandena inom ödemarkspastoraten ställa dessa under ett förhållandevis hårdare ekonomiskt tryck för den kyrkliga organisationens upprätthållande än vad som gemensamt är fallet inom kulturbygden, läser det icke möta någon principiell betänklighet mot att kyrkofonden, vars allmänna uppgift just är en utjämning av de kyrkliga kommunernas bördor i nämnda hänseende, påtager sig någon uppoffring för finansierandet av prästgårdsbyggen i ödebygdsförsamlingar.

Man skulle nu visserligen kunna beträda den vägen att endast för varje särskilt fall utverka riksdagens och kyrkomötets bifall till anslag ur kyrkofonden i förevarande syfte. Denna väg är emellertid omständlig och skulle tvivelsutan, genom den för sådant fall ofrånkomliga tidsutdräkten vid ärendenas avgörande, minska effektiviteten av ett ingripande från det allmännas sida. Jag anser det fördenskull föreligga goda skäl för att spörsmålet vinner sin lösning i den riktningen, att de gällande bestämmelserna om kyrkofonden utbyggas med tillfälliga författningsföreskrifter, varigenom Kungl. Maj:t erhålle bemyndigande att i särskilda fall ur nämnda fond lämna anslag för här berörda ändamål. Att kyrkofonden utan svårighet skulle vara i stånd att bära den utgiftsökning, varom här, vid ett försiktigt bruk av ett Kungl. Maj:t i förevarande syfte lämnat bemyndigande, kan bliva fråga, torde icke vara tvivel underkastat.

Levnadsförhållandena i de pastorat inom Härnösands och Luleå stift, som äro belägna i ödebygden, hava medfört stora svårigheter att få de prästerliga befattningarna i dessa pastorat besatta med ordinarie innehavare. Till en del sammanhänga svårigheterna med den i stora delar av vårt land rådande prästbristen, men vad som anförts rörande förhållandena i dessa avlägsna trakter, särskilt av domkapitlet i Luleå i dess av mig delvis återgivna utlåtande, ger vid handen, att vidtagande av särskilda åtgärder för förbättrande av ödebygdsprästernas ställning torde vara nödvändigt för att få ifrågavarande befattningar besatta med därför lämpliga präster och få dessa att kvarstanna på sina platser. Den gärning, prästen har att uträtta i ödemarken, är synnerligen krävande; så mycket viktigare är det att söka få härför särskilt lämpade krafter placerade i ödebygdsförsamlingarna.

I den förut omnämnda, vid 1924 års riksdag väckta motionen i ämnet hava vissa åtgärder ifrågasatts för avhjälpande eller lindrande av de påtalade missförhållandena, nämligen dels medgivande av rätt för ifrågavarande präster att räkna dubbla tjänstår, dels införande av ökad befogenhet för vederbörande domkapitel att vid så kallade långvakansförordnanden anställa präster i ödemarksområdena även från annat stift, dels ock medgivande av rätt för prästerna i ödebygdsförsamlingarna att söka prästerliga befattningar inom hela riket. I sitt över motionen avgivna utlåtande påvisade 1924 års första lagutskott betydelsen av ett ordnande av bostadsförhållandena för prästerskapet i ödebygden samt ett förbättrande av deras ekonomiska ställning i övrigt. De av motionären ifrågasatta åtgärderna har domkapitlet i Luleå på skäl, för vilka jag förut redogjort, ansett icke skola leda till målet. Domkapitlet har däremot påvisat nödvändigheten och lämpligheten av att förbättra dessa prästers ställning genom ordnande av bostadsfrågan samt beredande av särskilda lönetillägg, förhöjd reseersättning och semesterförmån. I likhet med domkapitlet i Luleå har kammarkollegiet ansett, att de ifrågasatta medgivandena att räkna dubbla tjänstår, att å långvakansförordnanden anställa präster jämväl från andra stift samt upphävande av stiftsbandet, så vitt angår prästerna i ödebygden, icke skulle visa sig verksamma för det åsyftade målets vinnande. Jag ansluter mig till denna uppfattning och anser mig följaktligen icke böra föreslå vidtagande av några åtgärder i dessa avseenden.

Domkapitlet i Luleå har föreslagit, att till präster i ödebygdsorter skulle utgå särskilda lönetillägg efter vissa av domkapitlet angivna grunder. I princip har kammarkollegiet anslutit sig till detta förslag såsom innebärande en möjlighet att motverka de med vistelse å dessa orter förenade ekonomiska svårigheterna. Jag giver detta förslag min anslutning och vill således förorda, att till präster tjänstgörande inom sådana trakter i Härnösands och Luleå stift, där vistelsen och verksamheten på grund av hårt klimat, utvecklade kommunikationer och allmän kulturell isolering måste antagas utöva en särskild påfrestning å den prästerlige tjänstinnehavaren, må utgå

ett särskilt lönetillägg i form av ödebygdstillägg. I fråga om beloppet av detta tillägg har domkapitlet i Luleå ifrågasatt ett maximum av 2,000 kronor, under det att kammarkollegiet föreslagit en begränsning till 1,200 kronor. Då lönetillägget, även med den av kammarkollegiet ifrågasatta snävare begränsningen, innebär en avsevärd löneförbättring, synes mig icke nödigt att för närvarande gå längre än kollegiet föreslagit. Skulle erfarenheten visa, att ett sålunda begränsat tillägg icke kan fylla sin uppgift, bör naturligen lämpligheten av en förhöjning av maximibeloppet tagas under övervägande. Ödebygdstillägg skulle sålunda med högst 1,200 kronor kunna tilldelas ifrågavarande präster — kyrkoherdar, komministerar och ständiga adjunkter — och bestridas på sätt kammarkollegiet föreslagit, d. v. s. på samma sätt som övriga löneförmåner. Med hänsyn till att dessa pastorat i allmänhet redan nu torde erhålla bidrag från kyrkofonden, komma ödebygdstilläggen att till största delen belasta denna fond. Kostnaden har beräknats till omkring 30,000 kronor för år, vilken utgift utan svårighet kan bäras av fonden. Å ödebygdstilläggen böra givetvis utgå dyrtidstillägg. Efter prövning i varje särskilt fall torde beslut böra fattas om ödebygdstilläggs utgående och beloppet därav.

Löneförmånerna för kontraktsadjunkter och vanliga adjunkter utgå enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Därest ödebygdstillägg tillerkännes ordinarie präster och ständiga adjunkter, synes avlöningen jämväl för kontraktsadjunkter och vanliga adjunkter böra i motsvarande grad ökas och torde frågan härom i sinom tid böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Utöver beredande av dessa lönetillägg har domkapitlet i Luleå föreslagit förhöjda resebidrag och viss semesterförmån åt ödebygdspästerna. Frågan om förhöjd reseersättning åt hela rikets prästerskap hoppas jag få tillfälle att upptaga i annat sammanhang. Då förmån av semester icke torde böra beredas endast en grupp av prästmän, anser jag mig i varje fall icke för närvarande böra hemställa om förslag i detta avseende.

Mot det av kammarkollegiet uppgjorda förslaget till lag om ödebygdstillägg till ifrågavarande präster har jag i stort sett icke några erinringar att göra; endast ett par formella ändringar har jag låtit vidtaga i detsamma. Detta förslag torde böra framläggas för riksdagen och kyrkomötet, varefter Kungl. Maj:t, i händelse den föreslagna lagen vinner godkännande, äger att, jämlikt däri lämnat bemyndigande, utfärda de närmare föreskrifter, som visa sig nödvändiga. Lagen torde böra träda i kraft med ingången av ecklesiastikåret 1926—1927.

Vid sidan av beredande utav tillräckliga löner åt prästerna i ödebygden synes anskaffande av goda bostäder vara den viktigaste åtgärden för att få dessa tjänster besatta med lämpliga prästmän. Såväl från riksdagens som från de hörda myndigheternas sida har detta kraftigt framhållits. Uppförande av prästgård åligger vederbörande pastorat, men på grund av fattigdomen i dessa ödebygder äro pastoraten ej sällan urständsatta att fylla

sin skyldighet i detta avseende. Såsom av myndigheterna erinrats har det allmänna i åtskilliga fall nödgats träda hjälpande emellan. Med bidrag från fonden för lappmarks ecklesiastikverk hava sålunda en del prästgårdar blivit uppförda och även statsanslag hava anvisats för ändamålet. Bägge dessa utvägar torde nu vara stängda. Riksdagens av mig förut återgivna yttrande vid beviljande av medel för byggande av prästgård i Karesuando synes giva vid handen, att bidrag av statsmedel kan påräknas endast i rena undantagsfall. Efter de i samband med 1910 års lagstiftning ifråga om det prästerliga avlöningssystemet genomförda ändringarna beträffande anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, är det icke möjligt att från det i riksstaten kvarstående anslaget till sistnämnda ändamål anvisa medel för byggande av prästgård. De uppgifter, som förut ålegat fonden för lappmarks ecklesiastikverk, hava till största del övertagits av kyrkofonden. Den tanken ligger därför nära till hands att med kyrkofondens hjälp underlätta lösandet av frågan om prästgårdars uppförande i Norrlands ödebygder. I det av mig återgivna uttalandet av en ledamot i kammarkollegiet vid behandling av frågan om bidrag för uppförande av prästgård åt komministern i Dikanäs har hänvisats på denna väg att lösa svårigheterna. Jag anser mig böra understödja det sålunda ifrågasatta tillvägagångssättet. Då från åtskilliga pastorat krav framställts på bidrag i förevarande avseende, torde det vara mest praktiskt att utverka generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att lämna understöd till vissa pastorat för byggande av prästgårdar. Det lämpligaste sättet att komma till hjälp torde vara att pastoraten erhålla räntefria lån ur kyrkofonden för ändamålet, att återgäldas inom viss, vid lånets beviljande bestämd tid. De pastorat, som böra ifrågakomma, äro de verkliga ödebygdspastoraten. Saknas tjänlig prästgård för sådan kyrkoherde eller komminister, som i därför av mig föreslagen ordning förklarats berättigad att uppbära ödebygdstillägg, anser jag, att vederbörande pastorat bör kunna berättigas att från kyrkofonden erhålla ett räntefritt lån till belopp, motsvarande hela eller en del av den pastoratets åliggande byggnadsskyldigheten. Såsom villkor härför bör jämväl uppställas, att lämplig bostad för befattningshavaren icke finnes att hyra samt att ett fullgörande av pastoratets byggnadsskyldighet måste med hänsyn till de ekonomiska förhållandena i pastoratet anses medföra oskäligt stor tunga för pastoratet och dess invånare. En noggrann undersökning av pastoratets ekonomiska förhållanden måste givetvis föregå utlämnande av lån. Genom lämpligt avvägda bestämmelser om återbetalningen av erhållet lån, vilka bestämmelser torde få lämnas av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, kan hänsyn tagas till pastoratets ekonomiska förhållanden. På detta sätt skulle de flesta av dessa pastorat erhålla den hjälp, som erfordras. Emellertid kan i vissa fall den ekonomiska bärkraften vara så liten, att även återbetalningen av ett räntefritt lån överstiger ett pastorats ekonomiska förmåga. I sådana fall synes Kungl. Maj:t böra äga rätt att från kyrkofonden tillerkänna pastoratet hela eller en del av byggnads-

kostnaden utan återbetalningsskyldighet. Jag förutsätter, att detta endast kommer att ske undantagsvis.

I enlighet med dessa av mig anförda grunder har jag låtit inom ekle-siastikdepartementet uppgöra förslag till lag angående anlitage av kyrko-fonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift, vilket förslag torde böra underställas riksdagens och kyrko-mötets prövning. Jämväl den nu föreslagna lagen synes böra träda i kraft den 1 maj 1926.

Föredraganden uppläser härafter förslag dels till lag an-gående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa präster-liga befattningar inom Härnösands och Luleå stift, dels ock till lag angående anlitage av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift samt hemställer, att desamma måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hem-ställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Gustaf Ödmann.